

KÜLFÖLDI HADTÖRTÉNELMI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE

VOENNO ISZTORICESZKIJ ZSURNAL (Szojvetunió), 1971. 1—3. sz. — A folyóirat első negyedévi számai több olyan cikket közölnek, amelyek a Vörös Hadsereg történetével foglalkoznak. Ezek közül első helyen említjük meg Z. GREBELSZKIJ: „A párt X. kongresszusa a Vörös Hadsereg további fejlődéséről” (3. sz. 3—10. o.) c. írását. A szerző rámutat, hogy a X. kongresszus több alapvetően fontos kérdés mellett nagy figyelmet szentelt a hadsereg és a flotta kérdésének, hiszen a szocialista építés politikájának keretében biztosítani kellett azt is, hogy meglegyen a lehetőség az újabb imperialista támadások visszaverésére. A polgárháború végén a Vörös Hadseregben több mint 5 millió ember teljesített szolgálatot. A helyreállítás körülményei között ezt a hadsereget nem lehetett fenntartani, de a csökkentést úgy kellett végrehajtani, hogy az ország védelmi képessége ne gyengüljön.

A pártkongresszus a viták után úgy határozott, hogy a fegyveres erők alapja továbbra is a reguláris Vörös Hadsereg maradjon, amelyből leszerelik az idősebb korosztályokat, és a kronstadti tapasztalatok alapján megjavítják az összetételét. Elvetette a milícia-rendszerre való azonnali áttérést. Rámutatott, hogy a milíciára való áttérés üteme és formái a nemzetközi és a belső helyzettől függenek. A részleges áttérést a tősgyökeres proletár lakosságú kerületekben (Petrográd, Moszkva, Urál) engedte meg. Beszüntette a kommunistáknak a hadseregből való kivonását és határozatot hozott, hogy a komoly ok nélkül más munkára vitt kommunistákat vissza kell irányítani a hadseregbe. Megengedhetetlennek tartotta az olyan irányú agitációt, hogy a komisszárokat válasszák és rendeljék alá

a pártsejteknek. Szükségessé tartotta, hogy megerősítsék a hadsereg politikai apparátusának befolyását és elvetette az apparátus rendszerének megváltoztatását célzó javaslatokat. A minőség javítása érdekében szükségesnek tartotta a technikai alakulatok — a tüzérség, géppuskás, páncélautós, repülő, műszaki és páncélvonat alakulatok — megerősítését.

A kongresszus, tekintetbe véve, hogy az ország határainak kétharmad része tenger, igen nagy figyelmet szentelt a különösen szétzilált és nehéz helyzetben levő flotta újjászervezésének, megfelelő emberanyaggal való feltöltésének.

Lényegében a fentebb említett tanulmány folytatását jelenti V. DANILOV: „A központi katonai apparátus építése az 1921—23-as években” (1. sz. 9—16. o.) c. munkája. A békés időszak beköszöntével szükségessé vált, hogy a körülményeknek megfelelően megváltoztassák a központi katonai apparátus szervezeti felépítését, formáit, munkamódszerét. A párt rendkívül nagy figyelmet szentelt ennek a kérdésnek. A X. és XI. kongresszus foglalkozott az átszervezés problémáival. 1920 novemberétől 1922 novemberéig Lenin részvételével kilencszer tárgyalták a KB pléniumain, huszonhatszor a Politikai Iroda ülésein, hatszor a Népbiztosok Tanácsában, tizenhatszor a Munka és Védelem Tanácsában.

Az egyik legfontosabb lépés az volt, hogy a Tábori Törzslet és az Összoroszországi Fővezérkart összevonták a Munkás-Paraszt Vöröshadsereg egységes Vezérkarává. Ezzel a hadműveleti, szervezési és mozgósítási kérdések egy helyre kerültek. Ez a szervezeti keret 1921. február 14-én kezdett el működni.

ni, majd a későbbiek folyamán tovább tökéletesítették.

1921 áprilisától kezdve létrehozták a felderítés, a páncélos csapatok, a tüzérség stb. felső irányító parancsnokságait.

Ezekben az években átalakították a Haditengerészet apparátusát is. Egy népbiztosságban egyesítették a tengeri és a folyami flottát, jelentősen csökkentették az apparátust. Az összes fegyvernemek vonatkozásában átszervezték a pártpolitikai apparátust és megjavították tevékenységét.

1921-ben még két népbiztosság volt, a hadügyi és a tengerészeti, amelyeket egy népbiztos vezetett, aki egyben a Köztársaság Forradalmi Védelmi Tanácsának elnöke is volt. 1923-ban a két népbiztosság felső szerveit — az alsóbb szervek autonómiájának fenntartása mellett — összevonták. Az átszervezés csak az 1924—25-ös katonai reform időszakában fejeződött be.

Lényegében ugyanebbe a témakörbe tartozik M. ZAHAROV: „A kommunista párt és a hadsereg, valamint a flotta új technikai felszereléssel való ellátása a háború előtti öt éves tervek időszakában” (2. sz. 3—12. o.) c. cikke.

A háború előtti időszakban a párt rendkívül nagy figyelmet fordított a hadsereg új technikai felszereléssel való ellátására. A Vörös Hadsereg építésének első öt éves tervét 1927-ben dolgozták ki. A lényege az volt, hogy számbelileg a hadsereg ne legyen hátrányban a valószínű ellenségekkel szemben a fő háborús szintéren, technikailag pedig a döntő fegyvernemek — a légierő, a tüzérség és a harckocsizók — terén fölénybe kerüljön. 1929-ben létrehozták a fegyverkezés parancsnoka funkciót, ahova I. P. Uborevicset nevezték ki. 1930-tól Tuhacsevszkij váltotta fel őt. 1930-ban kidolgozták a fegyverkezés naptári tervét 1931—33-ra. A megfelelő mennyiségű és minőségű szakember biztosítására 1932-ben a Katonai-Technikai Akadémia fakultásainak alapján létrehozták a Mechanizálás és Motorizálás Katonai Akadémiáját, a Tüzérségi, a Hadmérnöki, a Vegyvédelmi, az Elektrotechnikai és a Katonai-Szállítási Akadémiát. Kibővítették a Frunze és a Katonai-Politikai Akadémiát. A felsőoktatási intézmények hallgatóinak száma az 1928-as 3200-ról 1932-re 16 550-re nőtt.

1932-ben dolgozták ki az 1934—38-as második katonai fejlesztési öt éves ter-

vet, amelyben nagy figyelmet szenteltek a flotta, a légierő és a tüzérség fejlesztésének. Az iparosítási program megteremtette az alapokat a fegyvergyártáshoz is. Az első öt éves terv alatt 5 ezer harckocsit gyártottak, a második végére a hadsereg már 15 ezer harckocsival rendelkezett. 1934. január 1-én a hadseregben 17 ezer löveg volt, 1939. január 1-re számuk 55 790-re emelkedett. Létrehozták a légideszant alakulatokat, a légvédelem új fegyvereit és repülőit, 1932-ben a Csendes-óceáni Flottát és 1933-ban az Északi Hadi Flottát.

1938-ban 1937-hez viszonyítva 70 százalékkal emelték a hadiipar beruházásait, egy helyett négy védelmi népbiztosságot hoztak létre: a légügyi, a hajóépítési, a löszgyártási és a fegyvergyártási népbiztosságot. Megkezdtek a Volgán túli és szibériai hadiüzemek kiépítését. A hagyományos tüzérség fejlesztése mellett folyt a reaktív tüzérség kialakítása is. 1939. január 1. és 1941 júliusa között az ipar már 17 745 katonai repülőgépet állított elő, és megkezdte a tökéletesített MIG—3, JAK—1, LAGG—3, PE—2, IL—2 típusok gyártását. 1941 első felében 1110 db T—34-es harckocsi és 393 KV nehéz harckocsi készült el. A háború kezdetén a flottának 3 sorhajója, 7 cirkálója, 59 torpedórombolója, 218 tengeralattjárója, 269 torpedónaszádja és 2581 repülőgépe volt. Ezen kívül 1000 partvédő üteggel is rendelkezett.

Az első három számban több tanulmány foglalkozik a második világháború jelentősebb hadműveleteinek rész-kérdéseivel. Ezek közül F. SZVERDLOV: „Az ellenség oreli csoportosulásának szárnyára mért csapás” (1. sz. 17—28. o.) c. munkájával foglalkozunk részletesebben. A csapást a 11. gardahadsereg hajtotta végre I. H. Bagramjan altábornagy parancsnoksága alatt. A felhasznált erők és eszközök, valamint az elért hadműveleti eredmények következtében a csapás messze túlnőtt a hadsereg-hadművelet keretein. A hadsereg körletében összpontosították a Nyugati Front alapvető erőit — a front légierőit, páncélos csapatokat és a Főparancsnokság tartalékából kiadott tüzérséget.

A hadműveletet több mint két és fél hónapig készítették elő és része volt a Főparancsnokság tervének, hogy megakadályozza a Kurszk elleni támadást.

A hadműveletre jellemző az ellenség megerősített övezetének mély hadműveleti áttörése, ezzel egyidejű erő kifejtés és harcselekmények menetében, a támadás gyors üteme, az ellencsapások visszaverése, a pontos együttműködés és a csapatok kitűnő vezetése.

A hadseregparancsnok a rendelkezésre álló erőket mély hadműveleti felépítésben helyezte el (ezt a szerző részletesen is ismerteti), majd hosszas földi, légi és az egész tűzrendszert felfedő harcfelderítés után 1943. július 12-én korán hajnalban kezdődött a 2 óra 40 percre tartó tüzérségi előkészítés, amelyben 2930 löveg (köztük 1300 122 mm-es és ennél nagyobb űrméretű), valamint 456 gárda aknavető vett részt (arcvonal-kilométerenként 209—258 löveg — gárda aknavetők nélkül). Ilyen tűzösszpontosítás korábban még nem fordult elő. A támadást még 70 bombázó és kb. 80 csatarepülő vezette be. A támadás nem a tüzérségi tűz áthelyezése után, hanem meglepetésként annak menetében indult.

A továbbiakban a szerző részletesen ismerteti a hadművelet lefolyását, az ellencsapások visszaverését, a naponként elért eredményeket. A hadművelet július 20-án fejeződött be, eredményeként 70 km mélységben áttörték az ellenség megerősített védelmét. A németek 35 ezer embert veszítettek halottakban és sebesültekben, 2 ezer hitlerista fogságba esett. Megsemmisült 270 német löveg, 215 páncélos; a szovjet csapatok több mint 200 löveget, 24 páncélost, 450 gépkocsit és 18 katonai raktárt zsákmányoltak.

A második világháborús témákkal foglalkozó cikkek közül részletesebb ismertetés nélkül megemlítjük még G. SINKARENKO: „Nagykanizsa felszabadítása” (2. sz. 56—61. o.) c. cikkét. (Lengyel István)

HISTORIE A VOJENSTVI (Csehszlovákia), 1971. 1. sz. — „Munkaértekezlet a forradalmi katonai hagyományok felhasználásának problematikájáról az ideológiai nevelésben” (15—138. o.) A Csehszlovák Néphadsereg Politikai Főcsoportfőnöksége és Hadtörténelmi Intézete 1970. szeptember 13—18. között értekezletet rendezett Prágában a Varsói Szerződés tagállamai és a CsNH parancsnokai és politikai munkásai részvételével. A forradalmi katonai hagyományokra épülő ideológiai nevelőmun-

ka fontos helyet foglal el a CsNH politikai-nevelő tevékenységének egész rendszerében, ezt szolgálja a csehszlovák Hadtörténelmi Intézet is a forradalmi katonai hagyományok felhasználásával és ápolásával. Az elmúlt évek során a politikai nevelőmunkában súlyos hiányosságok mutatkoztak, ez ellen a politikai munkások kellő időben nem vették fel a harcot. A következők tanulságait levonva új alapokra kell helyezni a politikai nevelőmunkát és a proletár internacionalizmus, a szocialista hazafiság zászlaját ismét magasra kell emelni. — A Csehszlovák Néphadseregben végbemenő politikai konzolidáció fokozottá vált, a változó körülmények megoldása érdekében a forradalmi hagyományokra épülő ideológiai nevelőmunka iránt. Az e téren mutatkozó problémák megoldása ennek a munkaértekezletnek rendkívül aktuális feladatai közé tartozott, megszemlélve hasznosítva a baráti hadseregek tapasztalatait is, amelyek mind segíteni fogják a CsNH-ben kialakult destruktív és félrevezető nézetek és magatartások leküzdését, helyes irányba terelését. A politikai nevelőmunka előtt álló nehézségek ismertek, ugyanakkor azonban világos, mennyire fontos, aktuális és sürgető maga a feladat. A munkaértekezleten elhangzott főreferátum a csehszlovák hadtörténészek szerepével foglalkozott a marxista—leninista hadtörténetírás és a forradalmi-harci hagyományok megújításáért folytatott harcban, majd Oldrich SNAJDR referátuma a CsNH-ban a forradalmi-harci hagyományokkal áthatott nevelési módszereit és formáit (18—47. o.) tárgyalta. A baráti néphadseregek képviselőiben felszólalt résztvevők (köztük Godó Ágnes, a Magyar Néphadsereg Politikai Főcsoportfőnöke megbízásából) a hagyományok ápolásán nyugvó ideológiai nevelőmunka gyakorlati tapasztalataival ismertették meg a csehszlovák elvtársakat, segítséget adva munkájuk színvonalának és hatékonyságának emeléséhez. 2—3. sz. — A kettős szám egész terjedelmében a Csehszlovák Kommunista Párt katonapolitikájának történeti fejlődésével és jelenlegi alapvető kérdéseivel foglalkozik. J. PROCHÁZKA: „Bevezető”-jében (145—150. o.) kiemeli, hogy a Hadtörténelmi Intézet a katonapolitikai kérdéseket művelő szerzők egyes korszakokat feltáró tanulmányainak közreadásával elő kívánja segíteni a katonapolitika változásainak jobb megértését. A CsKP

fenállásának 50. évfordulója alkalmából célszerű mérlegre tenni a párt katonapolitikai irányvonalát és a szerzett tapasztalatokat kiértékelni. A CsKP KB 1970 decemberi plénuma meghatározta a következő időszak fő feladatát: politikai vereséget kell mérni a jobboldalra, annak teljes eszmei elszigetelésével. Ez a feladat teljes mértékben vonatkozik a hadtörténeti tudományra is. A katonapolitika kérdéseinek sokoldalú tanulmányozása, a hadsereg gazdag tapasztalatainak általánosítása és felhasználása a tudományos kutatómunka egyik fő feladata. — M. CHUCHMÁK: „A marxizmus—leninizmus a párt katonapolitikájának elméleti alapja” (151—160. o.) c. tanulmányában a háborúk jellegük szerinti korszerű osztályozásának áttekintése után a szocializmus védelme érdekében kialakítandó hadsereg jellegével, a honvédelmi rendszer alapjaival és pártirányításának elveivel foglalkozik. Megállapítja, hogy csakis a párt vezető szerepe biztosíthatja olyan honvédelmi rendszernek a kialakítását, amely az egész nép részéről támogatásra talál, megfelel a korszerű háború követelményeinek, és nem utolsósorban a Varsói Szerződés tagállamai integrált védelmi rendszerének is hatékony része. — V. VÁVRA: „A forradalmi erők katonapolitikája az 1917—20-as években” (161—185. o.) c. tanulmánya a forradalmi mozgalom kialakulását vizsgálja, melynek kezdetei az oroszországi hadifogolytáborokban bontakoztak ki, innen vezet az út a csehszlovák forradalmi egységek megalakításához és harcaihoz. A párt szervező tevékenysége ebben az időszakban kétirányú volt: egyrészt a Szovjetunió ellen indított intervenciók csapatai soraiban folyt, másrészt szervezte a csehszlovák vöröskatonákat a harcra. Létszámuk 1918 nyarán elérte az 5000 főt és jelentős mértékben kivették részüket a polgárháború harcaiból. Az önálló Csehszlovák Köztársaság megalakulása után nyílt csak lehetőség a munkásosztály politikai arculatának formálására. A burzsoázia fennmaradása, a hivatásos hadsereg átvétele és főleg a szociáldemokrata párton belüli ellentétek akadályozták az egységes és előremutató katonapolitika kialakítását. — V. FEJLEK: „A CsKP katonapolitikája a München előtti időszakban” (186—229. o.) c. tanulmány 1938-ig tekint át a párt katonapolitikáját. A kapitalizmus háború

utáni válságnak időszakában a CsKP az antimilitarista tevékenységre helyezte a fő súlyt. 1924-től hatni kezdtek a párt katonapolitikai elvei a burzsoáz hadseregben belül. Szembeszálltak a felső vezetés olyan irányzatával, hogy a hadsereget politikamentessé kell tenni, s hogy a katonáktól el kell venni a szavazati jogot. Komoly segítséget jelentett e téren a Komintern Végrehajtó Bizottsága VIII. plénumán elfogadott, „A háborúról és a háborús veszélyről” szóló felhívás, amely elméleti alapot adott a kérdések marxi—lenini elmélet alapján történő értékeléséhez. A Komintern VII. kongresszusa vetette fel a fasiszmus közvetlen fenyegetése elleni védelem orientációját; ez a forradalmi mozgalom világméretű fellendüléséhez vezetett. A CsKP VII. kongresszusa kidolgozta az országvédelem népfront taktikáját, amely a következő években — a megszállás alatt is — irányelvként szolgált. — M. MOULIS: „A párt 1938—1941 közötti katonapolitikájáról” (230—250. o.) írt tanulmányt. A müncheni egyezmény utáni időszak, a megszállás alatti súlyos helyzetet elemzi, melyben a párt a gottwaldi jelszó alapján tevékenykedett: „Ha a németek az önként átadott területek után a még megmaradottakat is követelnék, harcolni fogunk!” A pártnak sikerült a népet a passzivitásból kiragadnia, az ellenállást megszerveznie francia és angol területen és a hazai földalatti mozgalomban is. Kétfrontos harcot folytatott: egyrészt a baloldal elhamarkodott akcióbalépése ellen, másrészt a burzsoáz behatás ellen, amely a szovjet-német egyezmény aláírását kihasználva kommunistaellenes kampányba kezdett. — F. NESVADBA: „A CsKP katonapolitikája a Nagy Honvédő Háború időszakában” (251—297. o.). A Szovjetunió belépésével a második világháború és ezzel a fasiszmus elleni harc erőviszonyai és feltételei gyökeresen megváltoztak. Ennek alapján szervezte meg a CsKP a nemzeti felszabadító harcot, a kommunisták ellenállásának politikáját a hadseregben, harcukat a partizánszervezetekben, az antifasiszta mozgalom aktivizálását a belső és a külső fronton egyaránt. Erőit a csehszlovák fegyveres alakulatok szovjetunióbeli szervezésére és a partizánmozgalom harcának irányítására összpontosította. Ezen időszak záróakkordját a szovjet hadsereg és a vele együtt harcoló 1. Csehszlovák Hadsereg hazai területre lépése jelen-

tette. A párt katonapolitikája fő feladataként tűzte ki az új demokratikus hadsereg felépítését, a demokratikus forradalom fegyveres támogatását a már felszabadított területeken, továbbá a partizánmozgalom erősítését a még megszállás alatt levő országrészekben. — P. DRSKA: „A CsKP harca a hadsereg népi demokratikus jellegének megszilárdításáért (1945—1948)” (298—323. o.). Az ország védelmi képességének és az új demokratikus néphadsereg felépítésének folyamatát össze kell kapcsolni a forradalom fenntartásával és kiterjesztésével. Ez jelentette az első lépést a szocialista típusú hadsereg kialakításának útján. Az új katonapolitikai irányvonal sikere jelentős mértékben függött a Kassán elfogadott kormányprogram alapelveinek következetes végrehajtásától. — J. SOLC: „A CsKP — mint a szocialista típusú Csehszlovák Néphadsereg építésének vezető ereje” (324—350. o.) az 1948—1955 közötti évek katonapolitikáját tükrözi, amely a fejlesztés pozitív vonásai mellett, nem jellemezhető konfliktusmentesnek. Végeredményben, a CsNH ütőképés és korszerű technikával ellátott, a szocialista vívmányok védelmére felkészült hadsereggé vált, megerősítette fegyverbarátságát a szovjet hadsereggel. Csorbát szenvedtek ugyanakkor egyes fontos alapelvek, mint a párt vezetőszerpe, az osztályviszonyok alakulásának figyelembe vétele, a népi jelleg tükröződése stb. A strukturális változások a társadalmi fejlődés részét alkották, így nem voltak mentesek az általános politikai irányvonalat jellemző hibáktól, torzulásoktól. A Varsói Szerződés tagállamainak sorába való belépéssel megteremtődtek a szocialista jellegű fejlesztés alapjai, az ország biztonságának fokozottabb védelmét biztosító honvédelmi rendszer kialakításának feltételei. — M. NEJEDLY: „A CsKP katonapolitikája a szocialista katonai koalíció építése és a tudományos-technikai forradalom kezdeti időszakában” (351—368. o.) az 1956—1967-es évekről ad számot. A XX. kongresszus és a szocialista táboron belüli ellentétek következményei nyomták rá bélyegüket a CsKP katonapolitikájára, főleg a háborúk elkerülhetetlenségéről alkotott tétel érvénye. Ez a túlzott hadseregfejlesztés koncepcióját szülte, amely azonban nem volt arányban a népgazdaság lehetőségeivel. A hadsereg belső és külső funkcióinak mesterséges szétválasztása és az ará-

nyok be nem tartása deformálódáshoz vezetett a katonapolitikában is. A lenini fejlesztési elvek következetes betartását erősen akadályozta a kritikátlan belenyugvás közhangulata, a jobboldali és antiszocialista erők lábrakapása, valamint a harmadik ötéves terv hibái, ami a párt tagságának jogos elégedetlenségét vonta maga után. — L. KOPECKY: „A CsKP III. kongresszusa katonapolitikai irányvonalának revizionista és jobboldali opportunistá deformálódása. A CsKP KB harca a konszolidációért a katonapolitika területén” (369—420. o.) című záró tanulmánya az 1968—1970-es évek súlyos küzdelmét tárja az olvasó elé. A CsKP 50 éves történetének vitathatatlanul legbonyolultabb időszaka ez, de az ország további fejlődése szempontjából is ugyanakkor a legfelelősségteljesebb. A kongresszus utáni válságos időszak kialakulásának tanulmányozása és a hibák okainak feltárása a párt legfontosabb feladata napjainkban. A szerző három kérdéscsoport köré tömörítette mondanivalóját: milyen volt az 1968 januárja utáni belpolitikai helyzet hatása a katonapolitika alakulására; milyen irányokban és milyen következményekkel, mely erők hatására deformálódott a III. kongresszus katonapolitikai irányvonala; és végül milyen következményeket támaszt az új pártvezetés a honvédelem és a hadsereg területén kialakult helyzet konszolidálása érdekében. A politikai konszolidáció a hadsereg szervezetében azt eredményezte, hogy a hadsereg helyzete megszilárdult a társadalomban, tekintélye egyre nő a közvélemény szemében. A CsNH politikai és szervezeti erősítése a Varsói Szerződés keretein belül, felkészítése egy esetleges agresszió megbízható elhárítására — ezek a legfontosabb katonapolitikai feladatok, amelyeket a párt- és állami vezetés tűzött a hadsereg elé. A mindenoldalú konszolidáció befejezése komoly feladatokat jelent az 1971-es évre is. (Nádor Tibor)

VOJNOISTORIJSKI GLASNIK (Jugoszlávia), 1970. 3. sz. — *Milovan DŽELEBDŽIĆ*: „Támadások a jugoszláviai közlekedési eszközök ellen 1944. szeptember 1—7. között. A »Ratweek« hadművelet” (7—57. o.) 1944 nyarán megnőtt a jugoszláviai arcvonal jelentősége. Mind a szovjet, mind a nyugati szövetséges csapatok közeledtek az or-

szág határaihoz. A jugoszláv Népi Felszabadító Hadsereg fokozta harctevékenységet és tekintélyes számú fasiszta haderőt — a „C”, „E” és „F” hadseregcsoportok nagy részét — kötött le. A szövetségesek Tito augusztus 6-i casertai látogatásán egyeztetették hadműveleteiket. A cél a balkáni német összeköttetési vonalak megsemmisítése, s ezáltal a német hadsereg visszavonulásának megnehezítése volt. A nyugatiak légitámadásokkal, a partizánok szabotázsakciókkal oldották meg a feladatot. A hadműveleti terület a mai Jugoszlávia több mint egyharmad részét, kb. 120 000 km²-nyi részt ölelt fel. A szeptember 1-re virradó éjszaka 8 jugoszláv hadtest — 24 hadosztály 120 000 katonája — lendült egyszerre támadásba. A harcselekmények többnyire éjjel folytak le, s nagy eredményeket hoztak. A szövetséges légierők összesen mintegy 2000 felszállást hajtottak végre és 3000 tonna bombát szórak hadicélokra: 11 vasúti csomópont, 8 vasútállomás, húsznál több vasúti híd, több szállítmány és más hadifontosságú berendezés pusztult el a támadások alatt. A főcsapást a Belgrád—Niš—Skoplje és a Skoplje—Kraljevo—Belgrád vonalakra mérték. A jugoszláv Népi Felszabadító Hadsereg egyidejűleg megsemmisített és fogságba ejtett kb. 12 000 ellenséges katonát, elpusztított 8 nagyobb csomópontot, 49 támaszpontot, 77 km vasútvonalat, 10 km utat, 97 hidat, 5 allagutat, 35 viadukot, 55 mozdonyt. A forgalom a fővonalakon 19 napig szünetelt, s ez a késedelem jelentékenyen nehezítette a német csapatok visszavonulási lehetőségeit. — *Petar OPACIĆ*: „A szaloniki arcvonal létrehozása 1915-ben” (63—102. o.) A szaloniki arcvonalat 1915 végén a szerb hadsereg megerősítésére hozták létre, de elkéstek vele. Egy évvel korábban, míg a szerb hadsereg sikeres harcokat vívott az Osztrák—Magyar Monarchia haderejével, a front könnyen döntő jelentőségűvé válhatott volna. Később már csak jelképes szerepet szántak az arcvonalnak; a nyugati hatalmak a Balkánon is ott akarták tartani csapataikat, de a győzelmet más arcvonalakon kívánták kivívni. Távlabbi céljuk az volt, hogy a többi balkáni államot, főleg Bulgáriát és Görögországot maguk mellé állítsák. Halogató és bátortalan hadműveleteik azonban épp az ellenkező hatást érték el. A szaloniki arcvonalon egészen 1918 őszéig szinte teljes nyugalom uralkodott. — *Dragoljub R.*

ŽIVOJINOVIĆ: „Amerikaiak az Adrián 1918—1919-ben” (105—159. o.). Az USA hadüzenetét követően amerikai tengeri és szárazföldi csapatok vonultak az Adriai-tenger térségébe. A csapatok jelenlétének inkább morális célja volt, meg akarták szállárdítani az olasz lakosság és a hadsereg harci szellemét. A tengeri erők bázisa Málta és Korfu volt, ahonnan részt vettek a német és osztrák tengeralattjárók elleni harcokban. A fegyverszünet megkötése után az amerikaiak megszálló feladatokat láttak el. Megszállási körzetük Közép-Dalmáciára terjedt ki, a főparancsnokság Splitben volt. A megszállás 1921 szeptemberéig tartott. Az amerikai szárazföldi csapatok politikai feladatot is elláttak. Változatlanul Olaszországot támogatták — ezáltal Jugoszláviával szemben. Egész más volt a haditengerészet politikája: élesen fellépett az olasz követelésekkel szemben, így csakhamar elromlott a viszony az olasz és az USA haditengerészet között, mivel az amerikaiak a wilsoni elveket védték. Az összeütközések visszhangja egészen a párizsi béketárgyalásokig elhatolt. Az Egyesült Államok tehát lényegében Jugoszláviát támogatta a túlzó olasz követelésekkel szemben. A még gyenge, számos problémával küszködő fiatal ország rá is szorult erre a támogatásra, mivel az USA hajóhad jelenléte megakadályozta, hogy az olaszok fegyverrel szerezzenek érvényt hódító törekvéseiknek. — *Stevo SUNAJKO*: „A szlovéniai és a horvátországi nemzeti felszabadító mozgalom együttműködése a fegyveres felkelés első évében” (163—181. o.). Az együttműködés, bár nem szervezett formában már 1941 tavaszán megindult. 1942 januárjában a JKP Központi Bizottsága utasította a szlovén partizánok vezetőjét, hogy a Bela Krajina területen vegyék fel a kapcsolatot a horvát partizánokkal, s közös akcióprogramot dolgozzanak ki. A kapcsolat 1942-ben Mrkopalj térségében létre is jött, majd április 19—20-án felső szintű megbeszélésen tisztázták az együttműködés alapelveit. Májusban már közösen kormányzott felszabadított terület is kialakult, Ljubljana körzetében pedig fegyveres felkelés robbant ki a megszállók ellen. Az együttműködést elsősorban a Zágrábi Titkárság megszervezése segítette elő, melynek fő feladata a szlovéniai és horvátországi partizánmozgalom koordinálása volt. 1942 nyarán már az első közös szlovén—hor-

vát partizánalakulat is szervezés alatt állt, az együttes akciókat azonban az olasz támadás egy időre megakadályozta. — Az ismertetett tanulmányok mellett sok érdekes adatot találhatunk **Vitomir GRBAC**: „A Jugoszláv Kommunista Ifjúsági Mozgalom tevékenysége a néphadsereg alakulataiban” (183—196. o.) és **Slavko ODIC**: „Bosanska Krajina elfoglalása 1941 áprilisában” (199—215. o.) c. írásában is. A fentiekben kívül egyéb közlemények, köztük az angol—amerikai hadműveletek fedőneveinek felsorolása (259—266. o.), könyvismertetések és bibliográfiák egészítik ki a tartalmas és színvonalas folyóirat-számot. (*Viniczai Istrván*)

WOJSKOWY PRZEGLAD HISTORYCZNY (Lengyelország), 1971. 1. sz. —

Emil JADZIAK: „Az 1. Lengyel Hadsereg egységeinek harcselekményei a Tengeremellék északnyugati részén (1945. március 8—15.)” (3—26. o.) 1945 február—márciusában a Tengeremellék hatalmas csaták és ütközetek színtere volt. Az 1. Lengyel Hadsereg egységei a Pomerániai Fal áttöréséért és Kolobrzegért folytatták a harcot, az 1. és 2. Belorusz Front oldalán. A cikk ismerteti a szovjet, a lengyel és a német seregek csoportosításait, erőit, a harctevékenységek terveit, előkészítését és a végrehajtás részletes ütemét, szinte óráról órára, helységről helysége. E támadás eredményeként semmisítették meg a szovjet és lengyel csapatok a Visztulától az Oderáig húzódó megerősített védelmi szakaszon ellenálló német erőket. — **Wincenty IWANOWSKI**: „A szovjet hadsereg Lwow — sandomierzi hadászati művelete (1944. július 13. — augusztus 29.)” (27—48. o.) A tanulmány 2. része a német csapatok harcászati védelmi övezetének áttörését tárgyalja Brody körzetében, majd Lwow felszabadítását, az átkelést a San folyón és az 1. Ukrán Front csapatainak kijutását a Visztulához 400 km-es arcvonalon erős páncélos kötelékekkel. — **Stanislaw OKECKI**: „A lengyel—görög fegyverbarátság történetéből” (49—72. o.) A két nép közti barátság szálai a XVIII. század végéig nyúlnak vissza. Az első lengyel politikai emigránsok 1795-ben az Jón-szigetek egyikén alapítottak lengyel kolóniát. A görög nép szabadságharcaiban sok lengyel katona harcolt az ezt követő évszázadokban. Először Görögországban a török járom alól való felsza-

badításáért 1821-ben sok európai önkéntessel együtt. A görögbarátság hangjait találjuk három nagy lengyel költő, Mickiewicz, Slowacki és Kraśinski költeményeiben is. Kréta felkeléseiben is részt vettek lengyel katonák, hősiessen harcolva Krétának Görögországgal való egyesítéséért. Az 1912/13. évi Balkán-háborúban is a görög népnek Törökország elleni harcát segítették a lengyel katonák. — A lengyel és görög nép fegyverbarátsága a második világháborúban számos tragikus esemény közepette tovább erősödött és megpecsételődött. Okeski tábornok áttekinti a görög nép ellenállási mozgalmát 1940 októbertől, az olasz fasisztáknak Görögország elleni agresszióját az ELAS 1944 novemberi harcaig, kiemelve az ezekben a harcokban részt vevő lengyel hazafiak szerepét, s tevékenységük jelentős sikereit. — **Ryszard NAZAREWICZ**: „A Lengyel Hadsereg baloldali-demokratikus tiszti csoportjának együttműködése a szovjet hadsereggel a hitlerista megszállók elleni harcban” 1. rész. (73—95. o.) A cikk megismerteti a baloldali-demokratikus csoport tagjaival, helyzetükkel a tisztikaron belül, magatartásukkal és felfogásukkal a lettországi és litvániai internálásuk alatt, az ejtőernyős tiszti csoport felkelésével és bekapcsolódásával a megszállókkal folytatott aktív harcokban, s a tényleges ledobásokkal és akciókkal 1942 ápriliséig. — **Sergiusz MIKULICZ**: „Klajpeda — Memelvidék — bekebelezése a Harmadik Birodalom által 1939. március—augusztus között” (96—125. o.) A német-litván kapcsolatokat, az annexió külső és belső előkészítését, az európai államok magatartását, gazdasági kérdéseket, a nemzetiszocialista mozgalom erejét Klajpedában, majd a körzet militarizálását vizsgálja a szerző közvetlenül a háború küszöbén. — **Jerzy BORDZILOWSKI**: „Egy katona életútja” (126—160. o.) A visszaemlékezések befejező része az 1. Lengyel Hadsereg hazatérését írja le 1945. május 9. után, majd pedig 1948-ig a műszaki csapatok új szervezését, felszerelését, az első lépéseket a Népi Lengyel Hadseregben, értékelve és hasznosítva a háború alatt szerzett tapasztalatokat. — **Pavel BATOVI**: „A Narvától a Visztuláig és Gdanskig” (161—185. o.) című terjedelmes tanulmány harmadik befejező része a 65. hadsereg harctevékenységét 1945 januártól—márciusig tárgyalja. E hadművelet sikeres befejezése nyitotta

meg Berlin felé az utat. — *Tadeusz ZIELENIEWSKI*: „Az 1939 szeptemberi félbemaradt ütközet a Narwánál” (186—215. o.) A 33. gyaloghadosztály egykori parancsnokának visszaemlékezése 1939 szeptemberére, a mozgósításra, a hadosztály felvonulására a hadszíntérre, a felszerelésre, az erők összehívására, s a félbemaradt csata körülményeire. — *Janusz STEFANOWICZ*: „Brit garancia Lengyelországnak 1939-ben, a londoni minisztertanács tárgyalásainak tükrében” (216—235. o.) A brit külpolitika 1939. évi dokumentumainak közzétételével fontos források kerültek napvilágra a britek lengyelekkel kapcsolatos politikai intencióinak megismeréséhez. A titkos tárgyalások jegyzőkönyvei fontos leleplezéseket hoznak a nemzetközi helyzet értékelését, a Szovjetunió nélkül tervezett lépések indítékait illetően. — *Piotr STAWECKI*: „A 2. Lengyel Köztársaság hadiparának történetéből” 1. rész. (267—298. o.) Az e kérdéssel foglalkozó tanulmányok rövid áttekintése után levéltári dokumentumok felhasználásával mélyrehatóan elemzi a lengyel hadipar fejlődését és helyzetét a két világháború között, sorra véve a lengyel hadüzemeket és termékeiket, számszerű kimutatásokkal termelésükről és a munkások keresetéről, a népgazdaság évenkénti hadipari termelést feltáró statisztikai adataival. A hadigazdaságtörténeti tanulmány forrásértékű adallék az az 1939 szeptemberi hadjárat csődjéhez. — *Franciszek SKIBIŃSKI*: „A hadműveleti művészetről” (299—314. o.) Vitecikk André Beaufre meghatározásainak kiegészítéséhez történeti példák és elemzések alapján, a harctevékenységek lépcsőfokainak megfelelő szervezeti csoportosítások tisztázásával, több neves katonai szakíró műzeteinek összevetésével. Külön említésre érdemes egy magyar vonatkozású kiegészítés a szerkesztőségi levelek közt: *Felicjan MAJORKIEWICZ*: „A magyar csapatokkal való érintkezések a varsói fellelés idején, 1944 augusztusában” (406—410. o.) A Varsó körülvételében részt vevő magyar 12. gyaloghadosztály vegtsége, jóindulatú és semleges magatartása sok támogatást nyújtott az Armija Krajowa (Honi Hadsereg) osztagainak, ami sok lengyel hazafi életét mentette meg. A felsorolt kapcsolatok figyelemre méltók a magyar csapatok 1944. évi lengyelországi tevékenységének történetéhez. (*Windisch Aladárné*)

ZEITSCHRIFT FÜR MILITÄRGE-SCHICHTE (Német Demokratikus Köztársaság), 1971. 1—2. sz. — A folyóirat első számai három témakört ölelnek fel. Az 1870—71-es német—francia háború centenáriuma iródott *Ernst ENGELBERG*: „A porosz militarizmus és a Német Birodalom megalakítása 1870—71-ben” c. tanulmánya (1. sz. 5—19. o.) Az egységes német állam megalakítására két lehetőség kínálkozott: egyrészt egy feltülről jövő forradalom formájában porosz hegemonia alatt, másrészt a néptömegek forradalma által, mely polgári köztársaságot eredményezett volna. Bismarck céltudatos hadseregefejlesztése már 1866-ban megszilárdította Poroszország helyzetét, kikapcsolta a vetélytárs Ausztriát és elmélyítette a militarizmus alapjait. Marx és Engels „felülről jött forradalomnak” minősítette a 60—70-es évek eredményeit, hiszen sok hasznos és haladó vívmányt hozott létre, mely a proletariátus kialakulását és megerősödését eredményezte. Az elkövetkező évtizedekben egyre inkább kiteljesedett a porosz junker-burzsua militarizmus, amelynek eszmei áramlatában a liberális polgárság teljesen feloldódott. A proletariátus Marx és Engels akkori felismeréséhez tartotta magát és ma is állást foglal a Bismarck-féle egyesítés reakciós volta mellett. — *Karl SCHMIEDEL*: „A párizsi kommun katonai szervezetének keletkezése és jellege” (2. sz. 191—206. o.) Amikor a francia burzsoázia a saját népétől félve Párizs alá engedte a németeket, a háború népháborúvá vált, melynek politikai és katonai szerve a nemzetőrség volt. E szervezet élén a közgyűlés állt, melyet a zászlóaljklubok és a zászlóalj-ill. légiótanácsok egészítették ki. Feladatuk a nemzeti haderő kiegészítése és mindannak a megakadályozása volt, ami a köztársaság megdöntésére irányult. 1871 márciusában nyílt polgárháború kezdődött. A vezetők katonai tapasztalatok hiányában igen nagy nehézségekkel küzdöttek. Nem tudtak kapcsolatot teremteni más városokkal, a forradalom Párizsra korlátozódott. A katonai bizottság, amely a hadügyminisztérium szerepét vette át, dekretumaiban a nép általános felfegyverzését követelte. Az általános hadkötelezettség bevezetése nem volt helyes, mert szabad utat nyitott az ellenségnek. A katonai vezetés — részben polgári tisztekkel — a fegyelmet sem tudta megszilárdítani. A kommun hadseregének fő

erőssége a lelkesedés és áldozatvállalás volt, de egy forradalomban ez kevés. Egy jól kiképzett és vezetett burzsoá sereggel szembeni küzdelemben a proletariátusnak alul kellett maradnia. A weimari köztársaság politikai és katonai problémáit idézik a következő feldolgozások: *Paul HEIDER*: „A német kommunista párt a hadsereg szerepéről a weimari köztársaság és a fasiszta diktatúra idejében” (1. sz. 20—33., 2. sz. 148—163. o.) A német kommunista párt következetesen a marxista majd a Lenin által továbbfejlesztett elvek alapján állította össze programját. A versaillesi szerződés megkötése után Németországban eltörölték az általános hadkötelezettséget, a százezer fős zsoldos sereg a militarizmus szolgálatában állt. A Vörös Frontharcos Szövetség a kapitalizmus viszonylagos stabilizációja közben tevékenykedett, de 1923 után a munkásosztály egységfrontja már nem volt olyan szilárd, a tömegek kis részét tudta csak a fasiszmus ellen mozgósítani. Alapvető fordulat következett be 1935 után, amikor a Komintern elemezte a fasiszmus elleni harc formáit és hangsúlyozta a hadseregen belül egy fasisztaellenes bázis létrehozását. A katonai szakismeretek elsajátítása valóban a proletariátus érdeke volt. Az első konkrét eredmény 1936-ban a spanyol polgárháborúban mutatkozott meg, amelybe a német hazafiak is bekapcsolódtak. A párt kidolgozta a fegyveres felkelés programját is, amelyben a hadseregnek igen jelentős szerepet szánt. 1939-ben a háború kitörésekor a párt jelszava: barátság a Vörös Hadsereggel, más országok demokratikus erőivel és fegyveres harc a fasiszmus ellen. A párizsi, de főleg a szovjet emigrációs erők és csoportok működése bizonyítja a párt helyes állásfoglalását és tevékenységét. E harcok tapasztalatai ma is útmutató jellegűek. — *Erwin KÖNNEMANN*: „Az 1921-es márciusi harcok háttere” (2. sz. 207—222. o.) A polgári hadtörténetírás kommunista puccs néven tartja számon a német munkásmozgalomnak ezt a hősi epizódját. Az 1918-as forradalomban vereséget szenvedett jobboldali erők az egyre jobban erősödő ipari burzsoáziával összefogva elhatározták az egységes baloldali munkásfront fellazítását, amely fegyverek birtokában még jelentős erőt képviselt. A középnémet iparvidéken erős sztrájkhullám söpört végig, a bányatulajdonosok biztonságuk

ürügyén állami támogatást kértek. A rendőrségi egységek a városok nagy részét megszállták, összetűzéseket provokáltak és harc közben a tömegbe lőtek. Lenin 1921. augusztus 14-én kelt levelében nyugalomra inti a német munkásokat, akik a harcokban súlyos veszteségeket szenvedtek, de — ha időlegesen is — mégis megakadályozták az imperialista rendszer megerősödését. — *Werner BRAMKE*: „A Kyffhäuserszövetség funkciója a weimari köztársaság militarista szervezetének rendszerében” (1. sz. 64—78. o.) A német imperializmus erői az első világháborúban súlyos vereséget szenvedtek, de nem semmisültek meg. Rugalmasságuk bizonyítékként már a weimari köztársaság első éveiben létrejöttek a különböző militarista szervezetek, melyeknek szerepe főleg a szervezkedő és sztrájkoló munkáserek ellensúlyozásában nyilvánult meg. A Kyffhäuserbund feladata a német tudat elmélyítése, a bajtársi összefogás fokozása háborús emlékek által és a kölcsönös támogatás volt. 1929 után már politikai jelszavakkal is felléptek e szervezetek, a versaillesi szerződések revízióját, a hadisarc eltörlését követelték és kommunistaellenes jelszavakat is hangoztattak. A hitler-fasiszmus számára készítették elő a talajt. — A SED katonapolitikájával és a Nemzeti Néphadsereg fejlődésével 3 cikk foglalkozik: *Walter BORNING*: „A Német Szocialista Egységpárt katonapolitikája — az első német munkásparaszt kormány békepolitikája” (2. sz. 133—147. o.) A SED katonapolitikája az elmúlt negyedszázadban a nép érdekeit szolgálta, megfelelt a proletárnemzetköziség elveinek és egyúttal az európai államok béke- és biztonságigényének. 1962-ig elsődleges feladat volt a hadsereg kiépítése és feladataira való felkészítése. 1958-ban létrehozták az NDK légierejét. 1961-ben bevezették az általános hadkötelezettséget és biztosították a határokat nyugat felé. 1963-ban megszületett az NDK alkotmánya. A katonapolitika alapelvei abban az időben: a szovjet hadtudomány legfontosabb felismeréseinek átvétele, a honvédelmi nevelés tudatosítása, az ellenség erejének pontos felmérése és az ezzel kapcsolatos állásfoglalás, valamint a szocialista védszövetségben belüli feladatok meghatározása. Az eddig lezajlott hadgyakorlatok, de főleg a „Fegyverbarátság” hadgyakorlat azt bizonyította, hogy a Nemzeti Néphadsereg megfelelt a kö-

vetelményeknek és fontos bázist képvisel a Varsói Szerződés fegyveres testületében. Feladata maradt mindvégig a béke biztosítása az imperialisták globálstratégiájával szemben. — **Wilfried HANISCH**: „A Német Szocialista Egységpárt alapelvei az NDK határbiztosításával kapcsolatban” (2. sz. 164—177. o.) A honvédelemnek igen fontos része a szocialista haza határvédelmének megszervezése. Különösen nagy jelentőségű ez az NDK esetében, amelynek nyugati határai egyben a szocialista tábor határai is Európában, szomszédságában pedig a hidegháború legveszélyesebb tűzfészke található. Fokozza a veszélyt Nyugat-Berlin is, mely NATO hídfőt jelent a demokratikus táboron belül. A határvédelem megszervezésében a Szovjetunió rendszerét vették alapul. Ma a német határvédelem képviseli a leghatásosabb, legmodernebb biztonsági rendszert Európában. — **Karl GREESE** — **Hans HÖHN** — **Alfred VOERSTER**: „A Nemzeti Néphadsereg szárazföldi haderejének fejlődése 1960/61-ben” (1. sz. 34—37., 2. sz. 178—190. o.) Az elsődleges feladat a pártsejtek tevékenységének fokozása volt. Felvilágosító munka folyt arról, hogy a Bundeswehr revans terveiben, milyen nagy szerepet játszik az NDK és ez egy újabb háború lehetőségét rejti magában. A testvéri haderegekkel való szorosabb együttműködés érdekében a közös hadgyakorlatok hangsúlyozottabb szerepet kaptak. A fegyvereket egységesítették, a legmodernebb típusokat rendszeresítették. A mozgékonyabb fokozására főleg a két-eltű járművek és eszközök terén alkottak újat. A tüzérség új páncéelhárítókat, a légvédelem új légvédelmi lövegeket kapott. A tisztek és tiszthelyettesek magasabb fokú képzése továbbképző tanfolyamokon történt és ezzel a

vezetés színvonala is jelentősen emelkedett. A szocialista verseny, a „kiváló” mozgalom és sportfoglalkozások is előnyösen befolyásolták a hadsereg szellemét. A fordulat éve 1961-ben következett be a szocializmus és béke javára, a SED katonapolitikai alapelvei helyeseknek bizonyultak. A szárazföldi haderő csapattestei és kötelékei mind felkészültségükkel, mind pedig felszerelésükkel a legmagasabb követelményeknek is eleget tudnak tenni. — Egyetlen adalék idézi a nyugatnémet haladó erőknek a Bundeswehr elleni fellépését: **Manfred UHLEMANN**: „A nyugatnémet munkásifjúság a párizsi szerződések és a Bundeswehr felállítására elleni népmozgalomban” (2. sz. 223—235. o.) A SED és az NDK kormánya a párizsi békeszerződések ellensúlyozására nemzeti alternatívát dolgozott ki és állást foglalt a népszavazás mellett. A hadsereg felállítására vonatkozó Adenauer-programot 1954-ben a lakosság 71%-a nem fogadta el. A szakszervezeti fiatalok 670 000-res tömege ugyancsak elítélte a fegyverkezést. Különösen éles volt a harc 1955-ben, amikor 12 000 fém-munkás és 16 000 bányamunkás sztrájkolt és e sztrájkhullám az egész Ruhrvidékre kiterjedt. A párizsi békeszerződések ratifikálása után bizonytalanság uralkodott az ifjúság körében, de a keletnémet ifjúsági szervezet — FDJ világosan megfogalmazta a feladatokat. 1955 után egyre inkább erősödött a szociáldemokrata befolyás, és ez még fokozódott 1956-ban a kommunista párt betiltása után. A demokratikus erők feladata ma Nyugat-Németországban: egy Bundeswehr-agresszió megakadályozása, a béke megtartása Európában és a revans-szellem elítélése. (*Rákóczi Katalin*)